

– er det simpelthen et centralt bidrag. Til alt dette kan føjes, at bogen i øvrigt ligger på et litterært højt plan og virker tiltrækkende.

Vagn Dybdahl

Elsa Gress: Fuglefri og fremmed. Erindringsbilleder. (Gyldendal, 1971). 295 s.

Bogen har tre hovedafsnit: 30'ernes sidste år, besættelsestiden og den første efterkrigstid. Det er, trods en stærk koncentration om selvoplevelser og -udvikling, en intens tidsbeskrivelse, der uden at tilføre den almene viden væsentligt nyt, dog tjener til at fastholde væsentlige træk og stemninger. Trods det i mange retninger særprægede liv rummer bogen også et stort generelt stof, at den vil være en væsentlig kilde; dertil kommer, at det er fascinerende læsning og rummer væsentlige karakteristikker af en række kunstnere og litterater, som senere har sat sit præg på efterkrigstiden.

Vagn Dybdahl

Erich Thomsen: Deutsche Besatzungspolitik in Dänemark 1940–1945. (Studien zur modernen Geschichte. Bertelsmann Universitätsverlag, Düsseldorf, 1971). 277 s.

Erich Thomsens posthumt udgivne bog er en betydelig arbejdspræstation. Han har som den første samlet det store materiale i de tyske arkiver og den mangeartede danske litteratur til en oversigt over og en vurdering af den tyske politik i Danmark i besættelsesårene. Selvom der ikke bringes opsigtsvækkende nyheder, er dette en præstation, som bringer forskningen i besættelsestiden fremad.

At der undervejs har indsneget sig en del misforståelser i enkelthederne, kan ikke undre og er næppe heller af væsentlig betydning for det helhedsbillede, forfatteren har søgt at tegne. Mere problematisk er hans vurdering af de forhold og personer, der gav den tyske politik sin form.

Det er skuffende, at en tysk historiker så villigt og ukritisk har overtaget den traditionelle danske måde at stille problemerne op på. Interessen er stadig koncentreret om det tyske gesandtskab i København, om de personer, der var i direkte kontakt med danske myndigheder. Den centrale tyske beslutningsproces er svagt behandlet, og politikken overfor Danmark er ikke indplaceret i den samlede tyske strategi under 2. verdenskrig. De skiftende politiske situationer, der opstod som følge af krigens udvikling, spiller kun en sekundær rolle i fremstillingen.

Også den konkrete tolkning ligner for meget den, der er gængs i dansk tradition. Den går i væsentlige træk tilbage til de forklaringer, som Best, Kanstein og Duckwitz gav efter krigen. Der er i hovedsagen tale om en moralsk personvurdering, hvor de enkelte aktører placeres efter deres holdning til forhandlingspolitikken, deres bestræbelser på at opretholde et harmonisk forhold til den danske regering. Det bliver en tegning i sort og hvidt med nogle grumsede nuancer. Hvidest er Best med sine ovennævnte sekundanter, sortest hans modspillere, Hitler og general von Hanneken. Bests forgænger, gesandt von Renthe-Fink, optræder i gråt, en velmenende mand, men svag og med tilbøjelighed til at favorisere de danske nazister. Kanstein tilskrives – uden fjerneste belæg – æren af, at det ikke gik værre i de første år.

Bortset fra at sådanne personvur-

deringer ikke bidrager til at forstå de grundlæggende præmisser for den tyske politik, er de egnede til at lede en undersøgelse på vildspor. For Erich Thomsen er således striden mellem von Hanneken og Best blevet en personlig strid. Han er ikke opmærksom på, at von Hanneken vel havde en anden form end hans forgænger som øverstkommanderende, general Lüdke, men at den militære utilfredshed med forhandlingspolitikens resultater var brudt frem nogle måneder før dette personskifte, og at den militære holdning iøvrigt hang sammen med centrale overvejelser, som disse personer kun havde en begrænset indflydelse på. Bests påstand om, at von Hanneken tilstræbte en militærforvaltning, er godtaget, men ingenlunde påvist. Hvis de militære overvejelser omkring aktionen 9. april havde været studeret nærmere, ville det også være fremgået, at man i værnemagtens overkommando fra begyndelsen havde betragtet det usædvanlige arrangement i Danmark med skepsis. Det er ikke uvæsentligt, at værnemagten også efter 9. april fastholdt sin principielle kompetence, skønt den i praksis lod de politiske myndigheder køre løbet. Erich Thomsen er ikke den første, der er faldet for fristelsen til at lade den »hårde kurs« – et ret intetsigende udtryk – blive personificeret i general von Hannekens skikkelse, fordi han nu i sin ydre fremtræden lignede en preussisk general i karikatur.

Også en uheldig disposition har svækket helhedsbilledet. Perioden indtil telegramkrisen i efteråret 1942 er behandlet som en helhed efter en ahistorisk, systematisk opdeling. Forfatteren bliver derfor ikke opmærksom på, at problemstillingen i tysk politik undergår væsentlige ændringer indenfor dette tidsrum. De enkelte

problemer bliver ikke dele af politiske situationer, men enkeltspørgsmål, episoder. Det erkendes heller ikke, at der umiddelbart før telegramkrisen, som et af bogens fem hovedafsnit er helliget, forelå en kritisk situation, og det er derfor intet under, at Hitlers stærke reaktion på Chr. X's telegram simpelthen betegnes som irrationel. Hitler er i det hele taget en person, der vanskeligt lader sig indpasse i det moralske mønster omkring forhandlingspolitikken. Han hører naturligt hjemme blandt de sorte, og det var også ham, der før 29. august traf beslutning om at afbryde den. På den anden side var han også dens ophavsmand og sikre støtte under etableringsfasen. I bogen er det sidste moment ikke draget frem, og som mange andre fremstillinger lider den af en tendens til at betragte Hitler skiftevis som et galt menneske, skiftevis som en marionetfigur, hvis holdning bestemtes af andres »påvirkning«, hvad man så end skal forstå ved det.

Kritikken af dette tyske arbejde må samles i en beklagelse af, at det ikke er tilstrækkelig tysk, men altfor dansk i sin problemstilling. Som det var relevant for danske politikere at opdele tyske myndighedspersoner i venner og fjender, er det relevant for historikeren at forstå, at sådanne holdninger ikke var primære fænomener, men udsprang af et kompliceret og skiftende tysk mønster af interesser og forventninger, hvori hensynet til Danmark og det dansk-tyske forhold kun kunne være et enkelt moment. Denne analyse er kun mangelfuldt foretaget i den foreliggende bog; men gennem sin kortlægning af materialet har den skabt grundlag for en meningsfyldt diskussion af, hvad man skal forstå ved den tyske politik i besættelsesårene.

Henning Poulsen